

Doop in tijden van corona

1. Uitgangspunten:

- Theologisch: de doop is een teken en zegel (doopformulier 1). De doop betekent ook opname in de kerk (na de doop is de dopeling 'dooplid' of, in geval van een volwassene, 'belijdend lid'). De doop vindt plaats in het midden van de gemeente. De doop wordt bediend door een daartoe bevoegd predikant.
- Liturgisch:
 - de doophandeling bestaat uit twee aspecten: de doopformule ('Ik doop je in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest') én de besprenkeling met of onderdompeling in het water. Deze twee kun je niet los van elkaar zien, ze vormen een eenheid.
 - De doop wordt in en door de doophandeling *voltrokken*.
 - Eerbiedige aandacht voor Gods handelen moet liturgisch worden gewaarborgd.

2. Diverse opties:

- a. Er wordt pas weer gedoopt als er een vaccin beschikbaar is.
- b. **De predikant doopt zoals gebruikelijk maar met inachtneming van de hygiënische voorschriften (handen ontsmet, de dopeling wordt niet aangeraakt, ouders en voorganger staan op ruime afstand van elkaar e.a.) maar voor de duur van de waterhandeling mag de anderhalve meter worden doorbroken. Zie ook de kadertekst hiernaast.**
- c. Er wordt gedoopt met een zogenaamde verlengde arm. Die verlengde arm is het langst als er gewerkt wordt met een *doopstok*. **De verlengde arm is minder lang als er gekozen wordt voor een *doopschelp*.**
- d. De predikant staat op minimaal 1,5 meter afstand; de ouders staan bij de doopvont. De voorganger spreekt de doopwoorden uit en een van de ouders sprenkelt water.

Het CIO (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) maakte op 3 juni 2020 bekend dat de voorganger vanaf 1 juni bij bepaalde liturgische handelingen de richtlijn van anderhalve meter afstand voor de duur van die handeling niet hoeft te handhaven. Daarbuiten blijft de anderhalve meter afstand tussen personen wél leidend. Dit betreft o.a. de doop. (En daarnaast ook bevestiging van ambtsdragers, huwelijks (in)zegening en ziekenzalving).

In het gebruiksplan moet hier specifiek aandacht aan worden gegeven.

Zie ook:

- <https://www.steunpuntkerkenwerk.nl/coronavirus-kerk/>
- <https://diaconaalsteunpunt.nl/protocol-erediensten-en-andere-kerkelijke-bijeenkomsten/>

3. Bij elk van deze opties geven we een aantal kanttekeningen:

- a. Er wordt pas weer gedoopt als er een vaccin beschikbaar is.
 - Op korte termijn een heldere en ook te onderbouwen keuze. Het lastige is alleen dat we voorsnog niet weten hoe lang de anderhalve-meter-afstandpraktijk zal blijven.

Het kan zijn dat er gedurende langere tijd niet gedoopt kan worden.

Theologisch gezien is de doop en *teken en zegel*, verwijzend dus. In die zin is doop niet *heilsoodzakelijk*.¹ Tegelijk is de doop er niet voor niets, het is meer dan een 'plaatje'. Dat is o.a. te zien aan de kerkrechtelijke aspecten van de doop (o.a. de zogenoemd *wederzijdse dooperkenning*). Ook de beleving van de dopeling zelf of van de doopouders (familie, vrienden, kennissen, gemeenteleden) laten daar iets van zien. Denk ook aan het pleidooi voor de zg. *vroegdoop* (die niet eens zover achter ons ligt) én het besef dat het hoe dan ook niet juist is om lang met de doop te wachten. Dit heeft alles te maken met de doop als *rituele handeling*, een handeling waarin iets *voltrokken wordt*. Deze twee kanten kunnen niet tegen elkaar uitgespeeld, want ze zijn beide even waar.

- **Suggestie:** Bepaal een periode voor de duur van dit besluit, bijvoorbeeld tot 31-12-20. Daarna kan het besluit voor een volgende periode worden genomen of worden herzien.
- b. De predikant doopt zoals gebruikelijk maar met inachtneming van de hygiënische voorschriften (handen ontsmet, de dopeling wordt niet aangeraakt, ouders en voorganger staan op ruime afstand van elkaar én doopouders, dopeling en voorganger zijn gezond)
- Met ingang van 1 juni 2020 is het toegestaan om voor de duur van de waterhandeling de anderhalve meterregeling te doorbreken (en dat is in het protocol vastgelegd).
 - Dit blijft het dichtst bij wat gebruikelijk is; de ervaren 'afstand' (namelijk tot hoe we het gewend zijn) is hier het kleinst.
 - Ook al is deze vorm inmiddels toegestaan, het blijft belangrijk om de keuze hiervoor bewust te nemen, én in samenspraak met de dopeling of doopouders. Het is te overwegen om vooralsnog wel een doopschelp te gebruiken. Zie daarvoor hieronder bij c, het derde bolletje.
- c. Er wordt gedoopt met een zogenaamde verlengde arm. Die verlengde arm is het langst als er gewerkt wordt met een *doopstok*. De verlengde arm is minder lang bij een *doopschelp*.
- Bij de doop speelt *nabijheid* en *lichamelijkheid* een grote rol. Opgenomen worden in het lichaam van Christus. Met Christus gestorven en opgestaan. Ondergaan in het water (=dood) en weer bovenkomen (=leven). Water op het hoofd, ondergedompeld worden. (Denk ook aan doopgebruiken die elders in gebruik zijn, zoals het tekenen van een kruisje op het voorhoofd met olie (gezalfd door en met Christus), of het aanraken van de tong met zout (het zout van de aarde zijn).
 - *Doopstok:*
 - i. Dopen met een 'schep/lepel' aan een stok creëert eerder afstand dan dat het afstand overbruggt. Want de stok heeft niet als eerste doel *overbruggen*, maar juist *afstand houden*.
 - ii. Wat voor stok gebruik je? Verschillende mogelijkheden komen langs: een selfiestick, een bezemstok, een bamboestok (met daaraan bijv. een grote schelp). Inmiddels is er ook een speciale 'doopschelp' te huur² en is er een 'bouw instructie'³.

¹ Zie bijvoorbeeld: <https://cgk.nl/doop-en-avondmaal/>

² (zie bijvoorbeeld: <https://doopschelp.nl/>). Een variant is de *doopveer*. Een speciaal ontworpen doopstok waarbij de 'schep' de vorm heeft van een gestileerde veer (verwijzing naar de Geest). Zie het bij noot 3 genoemde instructiefilmpje.

³ (<https://www.protestantsekerk.nl/nieuws/moderamen-over-de-doop-in-corona-tijd/>, scrollen naar het instructiefilmpje).

- iii. Een doopstok, een babyhoofdje, misschien een kleine waterschaal, richten op afstand – het vraagt allemaal oefening, trefzekerheid. En vooral ook de vraag of er terecht vertrouwen is dat er niet iets mis gaat (rond een klein babyhoofdje, een beweeglijke peuterhoofdje).
- *Doopschelp*:
 - i. Het gebruik van een doopschelp is een wijd verbreid gebruik (het gaat terug tot de 12de eeuw). Het kan gaan om een schelp van edelmetaal. Ook komt het voor dat er een jakobsschelp⁴ wordt gebruikt. (Er zijn kerken waar voor elke doop een nieuwe schelp wordt gebruikt; de gebruikte schelp wordt in dat geval in de kerk opgehangen met de naam van de dopeling en de doopdatum erop geschreven).
 - ii. Een doopschelp verlengt de arm met een centimeter of 10, bij een doopschelp met een handvat iets meer (zie ook de afbeeldingen hieronder). Tegelijk blijft er ‘nabijheid’, de associatie van ‘afstand’ wordt niet opgeroepen, in ieder geval veel minder sterk.
 - iii. Van te voren gedesinfecteerde handen blijft belangrijk: de hand met schelp komt altijd dicht bij de dopeling.
- d. De predikant staat op minimaal 1,5 meter afstand; de ouders staan bij de doopvont. De voorganger spreekt de doopwoorden uit en een van de ouders sprenkelt of giet water.
 - De twee aspecten van de doophandeling – de doopformule én de waterhandeling – worden hier uit elkaar gehaald, in die zin dat de handeling wordt verdeeld over twee personen.
 - Het is daarom de kunst om dit zo te doen dat het één rituele handeling is.
 - Het mag duidelijk zijn dat dit een *tijdelijk* gebruik is.
 - Hoe verhoudt zich dit tot het feit dat doop alleen wordt bediend door een geordineerd, d.w.z. door de kerk daartoe bevoegd voorganger?
 - **Suggestie**: na het uitspreken van de doopformule maakt de predikant een zegenend gebaar richting ouders en dopeling, terwijl een ouder de waterhandeling uitvoert. Dit laat zien dat de ouder de ‘verlengde arm’ van de voorganger is.

Volwassendoop

Veel van wat hierboven staat geldt niet alleen de kinderdoop, maar ook de volwassendoop. Praktisch gezien zijn er hier en daar verschillen of speciale aandachtspunten:

- Bij a (doop uitstellen):
 - De dopeling belijdt in het openbaar haar/zijn geloof. De doop volgt op een later tijdstip.
 - Zie verder hierboven.
- Bij b (besprenkelen op de gebruikelijke manier; de dopeling zit geknield): zie boven.
- Bij c (verlengde arm):
 - Doopstok: Het gebruik van een verlengde arm d.m.v. een doopstok is bij een volwassene misschien minder afstandelijk en minder kwetsbaar, simpelweg omdat het niet om een kleine baby gaat, maar om een volwassen persoon;
 - Doopschelp: zie boven
- Bij d (waterhandeling door een tweede persoon):
 - hier kan aan een tweede persoon gedacht worden, maar dat ligt iets ingewikkelder. Niet alleen omdat baby’s en ouders dicht bij elkaar leven. Ook omdat bij kinderdoop

⁴ Grote mantel ofwel jakobsschelp, *pecten maximus*

de ouder sowieso vertegenwoordigend is (denk aan de keuze voor de doop, het geven van de antwoorden op de doopvragen e.a.⁵).

Als het gaat om volwassenen valt er te denken aan het gebruik uit de oude kerk dat de catechumenen die in de paasnacht werden gedoopt door hun catecheet werden ondergedompeld in het doopbad (mannen door mannen, vrouwen door vrouwen). Naar dit voorbeeld zou nu de waterhandeling kunnen worden gedaan door iemand van de eigen kerkgemeenschap die dicht bij de dopeling staat. Is de volwassen dopeling van nu via een vriend(in) of geliefde bij het geloof gekomen, heeft hij/zij een goede band met de catecheet, dan kan naar deze mogelijkheid worden gekeken. In geval van een geliefde: beide zullen ook in coronatijden dichtbij elkaar leven. In geval van een goede vriend(in) o.i.d. hangt het af van de onderlinge relatie, de wederzijdse gezondheid. En vooral van de vraag: kunnen en willen we hier de regels en adviezen van de rijksoverheid negeren?

- Zie verder boven

Doop door onderdompeling

Doop door onderdompeling betekent meer lichamelijke nabijheid: de voorganger is degene die onderdompelt. Zie hiervoor vooral wat bij optie b (de gebruikelijke manier) en optie d (waterhandeling door een tweede persoon) staat.

4. De keuze

De praktijk laat verschillende keuzen zien. Een paar voorbeelden:

- De doopouders (3 kinderen) willen liever niet wachten langer wachten, dus wordt er binnenkort gedoopt (de predikant spreekt de doopformule uit op minstens 1,5 m afstand; daarna doen ouders plus predikant enkele stappen naar voren richting doopvont en wordt de waterhandeling uitgevoerd).
- De ouders (5 kinderen) willen liever wachten tot de situatie weer 'enigszins' normaal is, en de gemeente evenals familie en vrienden er bij kunnen zijn.
- Binnenkort wordt 1 kind gedoopt en op korte termijn nog 2. Het is legitiem om in deze tijd te dopen, omdat God ook nu mensen inlijft in het lichaam van Christus, het roept tot dienst aan Hem. Dat willen wij zichtbaar maken. De KR geeft 3 opties vrij (met verlengde arm 1= doopschelp, met verlengde arm 2 = doopveer⁶, doopouder giet water). De ouders van baby 1 geven aan de 'intimiteit van de aanraking' belangrijk te vinden, en dat leidt tot de keuze dat een van de ouders het water giet.

⁵ We zijn gewend dat de vragen aan de *ouders* worden gesteld, maar in de oude kerk werden de vragen aan het *kind* gesteld en gaven de ouders/verzorgers/doopborgers (peten of meten) antwoord *namens* het kind.

⁶ Zie noot 2

Naast de kanttekeningen die bij de verschillende opties zijn gemaakt zijn er nog wel meer aspecten die een rol spelen bij het maken van een keuze:

- In alle gevallen gaat het om een tijdelijke oplossing. Namelijk: tot het moment dat een vaccin tegen Covid-19 beschikbaar is.
- De doop vindt plaats in het midden van de gemeente. 'In het midden van de gemeente' heeft voorlopig een ander karakter dan we gewend zijn. Maar in dit geval representeert het deel van de gemeente dat wel aanwezig is (maximaal 30 of 100) het geheel.
- Ook andere elementen rond de doop moeten voorlopig achterwege blijven: samen zingen. En ook: felicitaties na afloop, overhandigen van een doopkaart/doopkaars/doopgeschenk (tenzij er minimaal anderhalve meter afstand kan worden ingebracht).
- Het gegeven dat veel niet kan zoals gewend en dat veel anders moet beïnvloedt de beleving en de belichaming van de doop. Net als bij de andere corona-gerelateerde beperkingen geldt dat iedere betrokken - gelovige, doopouders, dopeling, voorganger, gemeentelid - zullen ervaren en merken dat ook dit aspect van ons geloof te lijden heeft onder de beperkingen. Van belang hierbij:

- de een heeft hier meer antennes voor dan de ander en dús zal de beleving van persoon tot persoon verschillen;
- ook al doen we zo 'gewoon mogelijk', dan nog is het anders. Het is belangrijk om 'dit andere' niet *normaal* te gaan noemen;
- dat betekent dat er ruimte moet zijn voor de ervaring en beleving van alle betrokkenen;
- dat kan waar mogelijk en zinvol worden benoemd in de liturgie zelf.

Als opstellers van deze notitie maken we geen keuze. We reiken mogelijkheden en overwegingen aan, als handreiking voor kerkenraad, voorganger, doopouders of dopeling. Zij maken een gezamenlijke keuze, op basis van argumenten en noties die er toe doen.

Nu het CIO met de rijksoverheid de afspraak heeft gemaakt dat bij bepaalde liturgische handelingen, waaronder het dopen, de anderhalve meter-regel voor de duur van de handeling doorbroken mag worden, ligt de keuze voor optie b voor de hand. Misschien is het zinvol om ook het gebruik van een doopschelp hierbij te overwegen (zie optie 2b, 'doopschelp').

De gegeven situatie is geen gemakkelijke, maar de wetenschap dat de Drie-ene God geen beperkingen kent mag ons leiden. Vader, Zoon en Geest – één in drie en drie in één, wijzen ons de weg, verlichten ons verstand en sterken ons vertrouwen.

UIT DE KERKGESCHIEDENIS

In de Hollandse Republiek (jaren '30 van de 17de eeuw) wilden adellijke families graag in besloten familiekring en in een eigen huiskapel de doop laten bedienen (al dan niet door een hofpredikant, of door de plaatselijke pastor of een bevriende professor theologie). De meerdere (kerkelijke) vergaderingen stonden dat niet toe, want de concrete gemeente zou er te weinig bij in beeld komen

In 1639, dezelfde tijd dus, brak er een pestepidemie. Ook toen kwam er het verzoek om in besloten kring de kinderen te dopen, dit maal in verband met besmetting. Dezelfde meerdere vergaderingen stonden dit wél toe. Binnen de context van de pestepidemie ging het doorgaan van de doop boven de aanwezigheid van de gemeente. In de situatie vertegenwoordigden enkele ambtsdragers en gemeenteleden de gemeente.